

SÁNDOR ZOLTÁN (1973) Szabadka

SÁNDOR ZOLTÁN

Géber László: A Szigetlakó

Magánkiadás, 2018

„Amit itt elmesélek, nem egyéb, mint a következő két évszázad története. Azt írom le, ami jön, ami már nem jöhet másként: a nihilizmus térhódítását. Ez a történet már most elmesélhető: mert itt maga a szükségszerűség munkál. Ez a jövő szól hozzánk már ezernyi jelben, ez a sors jelzi jövetelét mindenfelé, és már mindenki a jövő e zenéjére hegyezi fülét. Egész európai kultúránk már régen évtizedről évtizedre fokozódó, gyötrelmes feszültséggel tart e katasztrófa felé: nyugtalanul, erőszakosan és rohamosan: akár az áradat, amely a véget akarja, a vég felé tör, amely már nem akar észre térni, mert retteg attól, hogy emlékezzék.”

A fenti gondolat Friedrich Nietzsche *A hatalom akarása* című kötetében található, amely mű a német filozófus 1883 és 1888 között született feljegyzéseit tartalmazza. Okkal kezdem Géber László *A Szigetlakó* című kötetéről szóló írásomat egy Nietzsche-idézettel, hiszen egyrészt a szerző (egyik) kedvenc filozófusáról van szó, akinek életműve jelentős mértékben kihatott az utókor gondolkodóira, másrészt pedig a taglalt kötet a maga módján alátámasztja azt a bő százharminc évvel ezelőtt megfogalmazódott nietzschei meglátást, amely a nihilizmus térhódítását vetítette előre.

A Szigetlakó 68 úgynevezett palackpostát tartalmaz, amelyeket a szerző 2013. augusztus 20. és 2015. január 20. között közölt az Újvidéki Rádió *Szempont* című műsorában. Rövid eszmefuttatásokat tartalmazó szövegekről van szó, amelyekben a szerző önmagáról és a környezetéről vall egy fiktív idegennek, aki egy meg nem határozott szigeten él. Küldeményeit a levélíró stílusosan palackban küldi, nem tudva, hogy azok célba érnek-e. Tartalmuknál fogva a szóban forgó írások leginkább esszének nevezhetők, viszont a szerző mindvégig eleget tesz a levélírás formai követelményeinek. Természetesen, metaforikus beszédéről van szó. Géber László levél-esszéi a rádió hullámain sok lehetséges címzetthez eljutottak, kérdés azonban, hogy közülük hányan érezték megszólítottnak magukat. A megszólított-ság-érezetnek előfeltétele a *szigetlakói* létforma, a közelfogadott értékrenddel szembeni idegenkedés, ami egyben a levélíró sajátja, nem véletlenül veti fel a szerző, hogy „olyan ez, mintha csak magamnak írnék”, azonnal hozzátéve: „de az embernek saját magával is meg kell barátkoznia”, különösen akkor, ha

úgy érzi, hogy már önmagának is idegen – a levélíró pedig néha úgy érzi.

A formai sajátosságokon túl azonban sokkal érdekesebb az, amiről és ahogyan ír a szerző *eszményi olvasójához*. Géber László ugyanis a megszokottól eltérő szemszögből tekint környezetére, megpróbálva a városlakó által tapasztalt hétköznapiakat és a hírszerkesztő által feldolgozott híreket egy tágabb kontextusba helyezni, a történések rejtett előzményeire, következményeire és céljaira is rámutatni. Bevallottan nem akarja megváltani a világot, elégedettséggel tölti el, ha többnyire az antikváriumokban és az ócskapiacra beszerzett könyvei között lehet. Úgy látja, hogy fölösleges szükségleteket erőltetnek az emberekre, „s aztán rákényszerítik őket, hogy éjtszák napra téve gürcöljenek” azok ki-elégítése érdekében, számára a gazdagságot az jelenti, ha minden pillanatban jól érzi magát. Téves elvárásnak tartja, hogy minden fontosnak vélt kérdésben színt kell vallani, ugyanakkor hiányolja a kritikai hangot a közéletből. Úgy találja, hogy a modern államban és közösségben az egyén egyre kevésbé érezheti magát biztonságban, mintha az állam létrejöttének eredeti funkciója, hogy a közösségben az ember könnyebben megvédhesse magát a külső viszontagságoktól, mára a visszajára fordult volna, és már maga az állam jelenti a legfőbb veszélyt az egyén szabadságára nézve. Ehhez kapcsolódóan állapítja meg egy helyen, hogy „törvényekkel és parancsolatokkal nem sokat halad előbbre a világ”.

Itt jut eszembe Kurt Vonnegut *A hazátlan ember* című esszéjéből a következő részlet: „Nem tudom, miért, de a legharsányabb keresztények sohasem beszélnek a boldogságokról. Viszont gyakran könnyes szemmel követelik, hogy a középületekben függesszék ki a *Tízparancsolatot*. Ami persze Mózesé, nem Jézusé. Még egyiket sem hallottam, hogy azt követelte volna, hogy a *Hegyi beszédet* és a boldogságokat függesszék ki bárhová.

A »boldogok az irgalmasok«-at a tárgyalóterekben?

A »boldogok a békességben élők«-et a Pentagonban?

Ugyan már!”

Az amerikai íróra jellemző csipkelődő humor Géber Lászlótól sem idegen, levél-esszéit sajátos

szellemesség lengi át, bár nála sokkal ritkábban és visszafogottabban jelentkezik. A humor nála elsősorban nem a szórakoztatás eszköze, bár ez a funkciója is kétségtelenül megvan, hanem a véleménynyilvánítás kelléke. Humora kellően adagolt, nem telepszik rá a szövegre, sohasem csap át viccelődésbe, és mindig véresen komoly. A vallási kérdéskörnél maradva, egy helyen a következőt írja: „Isten állítólag saját képmására teremtette az embert. Ez is nagyon régen lehetett. A mostani kisistenek nem akarják, hogy alattvalóik hasonlítsanak rájuk.” Szellemes, de nem nevetünk rajta, korunk és környezetünk diagnózisát fogalmazta meg három mondatban. Van azonban Géber Lászlónak egy másfajta típusú, önironikus jellegű, Woody Allen-féle akasztófahumora is, amivel leginkább önmagáról vall: „Érdekes álomom volt valamelyik éjjel. Egyébként nagyon sokat és izgalmasakat álmodok, valószínűleg azért, mert ébren nem történik velem semmi.”

A „nem történik velem semmi” kijelentést idézőjelben kell értelmezni. A külvilágban talán a bejáródott ütemben, különleges események hiányában telnek napjai, azonban szellemi téren meglehetősen mozgalmas életet él, ami folyamatos lázadásában nyilvánul meg. A szerző bevallottan lázadó egyéniség, azonban, ahogyan Hász-Fehér Katalin a kötet utószavában írja: „e lázadás [...] mindenütt csendes és filozofikus: a megfigyelés és odafigyelés lázadása egy olyan világban, ahol éppen a perspektíva és elmélyült gondolkodás bizonyul hiánynak”. Géber László lázadása nem hatalommegváltoztatási indíttatású, semmi köze azokhoz az – ő szemszögéből nézve – állzadókhoz, akiknek lázadása azt a célt szolgálja, hogy a jelenlegi hatalomgyakorlók helyébe kerüljenek, az ő lázadása sokkal mélyebb jellegű: a teljes fennálló rend ellen irányul, s abban érhető tetten, hogy a lázadó a minimálisra csökkenti a kapcsolatot a fennálló renddel, miközben igyekszik rámutatni e rend visszásságaira.

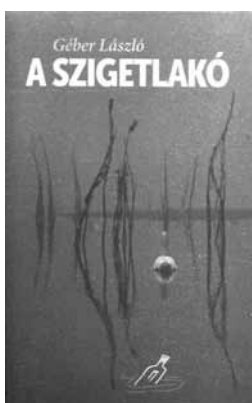
Átfogó, a társadalom valamennyi szegmensére kiterjedő lázadás az övé: azon töpreng, hogyan lehetne pénz nélkül élni, kétségbe vonja a nemritkán kontraszelekción útján tisztséghez jutott harmadrangú hatalomgyakorlók szakmai felkészültségét, megkérdőjelezi az állami mecenatúra támogatása révén létrejött művészi alkotások esztétikai értékét. Átlátja, hogy a nemzetre, felekezetre, hagyományokra és történelemre vonatkozó lözungok mögött legtöbbször csupán pillanatnyi érdek áll, mind a politikum, mind a hithű polgárok részéről. Nem riad

vissza attól, hogy nevén nevezze a dolgokat, még ha egyik-másik közülük az adott pillanatban közösségi szinten eretnenségnek számít is, mint amikor ki mondja, hogy amióta bevezették a kettős állampolgárságot, egyre többen hagyják el a vajdasági magyar falvakat, de nem Magyarországra, hanem Németországba mennek.

Lázadása a maga halk, intellektuális módján, a társadalmi szinten eluralkodott kétszínűség, nemegyszer pimaszság ellen irányul. Közben mindvégig tisztában van azzal, hogy a megadott keretek között aligha lehetséges a megkövetelt normától eltérő magatartásforma. Azoknak, akik szembe mennek az uniformizálódott viselkedésmintával – mind szóban, mind cselekedetben –, a kirekesztettséggel kell számolniuk. Ahogyan Max Horkheimer írja: „Nevetség tárgya [...] a különc, aki még mindig autonóm módon merészel gondolkodni.” S itt nem a *nevetség tárgyán*, hanem az *autonóm gondolkodáson* van a hangsúly, ami előfeltétele annak, hogy valaki tudatosan ítélő és önállóan döntést hozó egyén lehessen! A fennálló rend pedig éppen lényegétől – autonóm voltától – igyekszik megfosztani az embert, a politikai és gazdasági hatalom kezében összpontosuló tömegmédiá és kulturális ipar révén – Theodor N. Adorno szavaival élve – „a technikai uralom tömeges becsapássá válik, a tudat megbéklyózásának eszközevé”, aminek következtében az egyedít elnyomó, minden ízében uniformizált közeg jön létre.

Ilyen környezetben maga az önálló gondolkodás is a lázadás egyik formája. Akkor is – sőt még inkább! –, ha ez a gondolkodás kétegyekkel teli, mint Géber László esetében, aki számára a legfontosabb kérdés, hogy életével jó választ adott-e. „Valóban átéltem-e azt a kort, amely-

ben éltem? A reakcióim autentikusak-e, vagy én sem tudok a betanult, rám erőszakolt ideológiáktól megszabadulni?” – töpreng, aggályaiban saját szellemi önállóságát is kétségbe vonva. Kívülállóságát azonban a kötet keletkezéstörténete is erősíti. A *Szigetlakó* ugyanis magánkiadásban jelent meg, és létrejöttét a szerző külföldre kivándorolt rokonai támogatták. Elgondolkodtató, hogy a szerző miért magánkiadásban adta ki a kötetét – nem talált hozzá megfelelő kiadót (ez nagyon rossz fényt vetne a kiadókra), vagy a magánkiadással még inkább erősíteni szerette volna kívülállóságát? Bárhogyan is legyen, a könyvnek külön színezetet ad az a tény, hogy semmilyen intézményhez sem köthető, szabad, mint a tengeren ringatózó palackposta, nem tolul

a képedbe a könyvesboltban, hanem neked kell őt megkeresned, vagy csak egyszerűen belebotlanod. Ugyanúgy, ahogyan a szerzője fedezi fel a neki „rendelt” könyveket, amelyekről később sorra kiderül, hogy az író, a téma és a vásárló vonzották egymást, vagy ahogyan az értő olvasó *A Szigetlakó* forgatása közben rádöbben, hogy egy gondolat kifejezetten hozzá szól: „Valami lényegesről akartam beszélni neked, s ismét arra kellett rájönnöm, hogy semmi sem az.”

Valóban sokan érzik/érezzük azt, hogy semmi sem az. A szerző egy lépéssel még tovább megy, magányosságában úgy érzi, hogy öngyilkos mérénylőnek született, ám kénytelen rezignáltan megállapítani, hogy „még eszme sincs, amiért érdemes volna föláldoznom magam”. A nyugati ember kétségtelenül a lelki kiüresedés korát éli. Minden csak szórakozás, reklám, propaganda, másképpen fogalmazva: „hatalom, dollár, pornó”. Ha kellően őszinték vagyunk önmagunkhoz, elismerjük, hogy a múlt század utolsó évtizedében megkezdődött deszekularizációs folyamat ellenére a nyugati ember a lelke mélyén képtelen teljes mértékben azonosulni

a vallási tanokkal. A vallási hovatartozás a nagy többség számára csupán hívó szó a saját felekezete iránti lojalitásra, az etnikai összefogásra, törzsi összetartozásra, nemritkán a politikai kötelességtudatra. Egy sajátos paradoxon folytán – ahogyan Don Cupitt cambridge-i filozófiaprofesszor már az ezredforduló előtt megírta – „hagyományos hitükért folytatott küzdelmük nemhogy megállítaná, inkább felgyorsítja a hagyományos vallási értékek szétporladását; a hagyományos identitásokat szétmorzsoló erők sokkal alaposabb munkát végeznek, mint a megőrzésükre irányuló kísérletek”.

„Isten halott. [...] És mi öltük meg.” A legnagyobb *szerecsse*, ami érthette a mai vallásféltőket, Isten Nietzsche által meghirdetett halála, ami tulajdonképpen a nyugati ember talajvesztésének mementója. Csak egy Isten nélküli világban lehet visszaélni Istennel, hiszen tudjuk, ha nincs Isten, bármi azzá lehet, de a bármi közül *semmi sem lényeges*, a nihilizmus teret hódít, s minden érték átértékelődik. Géber László *A Szigetlakó* című „füveskönyve” ennek a folyamatnak a lenyomata – sajátos kordokumentum.

WÉBER ANIKÓ (1988) Tatabánya

WÉBER ANIKÓ

Voloncs Attila: Virágok esztendeje

Guttenberg Pál Népfőiskola, 2018

Lehetséges kritikaíráskor a szöveget önmagában vizsgálni, és teljesen leválasztani róla a szerző életrajzát? Voloncs Attila első regényét, a *Virágok esztendejét* nehéz úgy kézbe venni, hogy ne gondolnánk az írás körülményeire: a szerző tizenöt évesen kezdte el, és tizenhat évesen már befejezte a tanácsköztársaságról szóló történelmi regényét. Ez a tény olvasható a könyv hátoldalán és minden írásban, amely Voloncs Attila művével foglalkozik. Nagy Koppány Zsolt a fűlészövegben grandiózus, komoly, nagyszabású és professzionális munkaként mutatja be a *Virágok esztendejét*. Először még kételkedve veszem a kezembe a művet, néhány oldal, fejezet után azonban egyet kell értenem vele.

A regény olvastatja magát, és olyan kiforrott hangon, stílusban szólal meg, amelyet egy többkötetes szerző is megirigyelne. Az író érdekes regényszerkezetet alkot, az intertextuális elemeket pedig nem önkényesen szövi bele, nem azért, hogy meg-

mutassa rendkívüli történelmi és irodalmi tudását, hanem mert van egy izgalmas koncepciója. Csak gyűlnek a dicséretetek, miközben szúrós szemmel is vizsgálom a szöveget, mint egy dolgozatot a magyartanár. A kérdés pedig ott visszhangzik a fejemben: akkor is ennyire jónak látnám a könyvet, ha nem tudnám a szerző korát? Befolyásolhatja az olvasó véleményét az a tudat, hogy tizenéves diáktól elképesztő teljesítmény ez az alkotás? Nehéz erre választ adni. Azt azonban nem lehet letagadni: Voloncs Attila regénye – ha vannak is hibái – izgalmas, hiteles korrajz.

A regénynek több elbeszélője is van. Az elsőről megtudjuk, hogy 2015-ben bukkant rá korábbi jegyzetére, amelyet még az 1989-es romániai forradalom után vetett papírra. A tanácsköztársaságról gyűjtött anyagot, így kereste fel az idős Varga Árpádot, a mű későbbi elbeszélőjét és egyben főszereplőjét, aki 1919-ben épp Budapesten élt. Azt gondol-